

HLA SA TEL

ZPRAVODAJ
MĚSTSKÉ
ČÁSTI
PRAHA 15

ČÍSLO
2020
ROČNÍK 26
NEPRODEJNÉ

2

WWW.PRAHA15.CZ

Pracují mezi námi
Miroslava Pytlíková

**Z historie
Horních Měcholup II.**
Tragický příběh
Elišky Kateřiny

ZIMA

V PRAZE 15

Z historie Horních Měcholup II. **Tragický příběh Elišky Kateřiny**

Do historie Horních Měcholup jsme se v minulém díle našeho seriálu podívali skrze tragický milostný příběh Adama Zapského ze Zap a jeho milenky Anny Marie z Greifenfelsu. Jejich dobrodružný osud se ovšem zdá takřka nenápadným v porovnání s osudem jiné rodiny spojené s místními statky.

Bohatý rod Smiřických, který měl sídlo v Kostelci nad Černými lesy a se Zapskými byl dokonce sňatkově provázán, získal Měcholupy roku 1577 spolu s celým uhřetěveským panstvím. Hlavní postavou rodu byl tehdy Albrecht Jan Smiřický, další muž živé a rázné povahy. Osobně se účastnil pražské defenestrace, ba dokonce vyhození pánů Martinice, Slavaty a Fabricia z oken Pražského hradu povstalci naplánovali v jeho domě. Albrecht podporoval stavy finančně, sháněl spojence a chystal se vyhnat Habsburky z Českých zemí. Jenomže už 18. listopadu 1618 zemřel. Jeho bratr Jindřich Jiří Smiřický, jediný další mužský potomek linie rodu, byl mentálně zaostalý, na řadu proto přišla nejstarší sestra Eliška Kateřina. Jenomže tu už deset let takřka nikdo neviděl...

Osudná láska ke kováři

Její tragický osud započal v letech 1607–1608, kdy měla mladičká urozená šlechtična poměr s kosteleckým kovářem Jiříkem Wagnerem. S pomocí své služky Evy jej dlouho sváděla a nakonec s ním také na rodovém zámku ztratila panenství. Jakkoliv se dnes může zdát taková aféra neškodnou, snad až pohádkově

romantickou, v 17. století tomu bylo jinak. Všichni aktéři, služka, kovář i paní, skončili ve vězení, nejhůře dopadla sama šlechtična, kterou její otec, vzápětí zesnulý Zikmund Smiřický, nechal zavřít na rodinném sídle v Nové Skále (sourozenci ji později převezli na novopacký hrad Kumburk). Strávila zde plných deset let, přičemž domácí vězení bylo asi kruté, rodinný příbuzný Rudolf ze Stubenberku po osobní návštěvě u Elišky Kateřiny napsal, že tam „v nějakém sklepu v zavření zůstávala“. Jenomže po smrti svého bratra se Eliška Kateřina stala rodovým dědicem panství, tedy včetně Horních Měcholup. V tu chvíli iniciativu naplno převzala její mladší sestra Markéta Salomena provdaná Slavatová. Ta 19. října 1619 nechala pořídit obsáhlou a možná i účelově zkrácenou výpověď vězněného kováře Wagnera, která se dochovala v archivu Národního muzea. „Dříve jsme tu napřed spolu na loubi rozmlouvali, potom na druhý loubi. A tu jest se Eliška Kateřina šlechtična dokonce nic nestyděla, než zprosta tak v sukni přicházela bez fěrtochu. V sukni napřed rozpárek, košile také napřed proti přirození a oudu jejímu tajnému byla ztrhaná. A zase mne táž Eliška Kateřina šlechtična objímala a líbala, hůřeji nežli kdy prve. I když jsem viděl, že to bylo tak protrhaný a ona se mne nic nestyděla, ani se dokonce nic nebránila, tehdy jsem se také zapomenul a sahal jsem jí za řadra, též vsudy, kde jest co měla. Ona se nic nebránila, než pravila, abych jedný neutíkal, že to chce všecko dověsti, že její budu.“ Kovář se stavěl do role oběti, což Markéta Salomena

Hornoměřský zámek na staré pohlednici

potřebovala. Ať už se události seběhly jakkoliv, podstatné bylo, že Eliška přišla o panenství mimo manželský sňatek a ztratila podle zvyklostí nárok na majetek.

Horní Měcholupy jako součást obrovského dědictví Smiřických se tak staly součástí sporu sester. Nicméně Eliška Kateřina ze svého domácího vězení neměla žádnou možnost ve svůj prospěch zasáhnout.

Dokud do dobrodružného příběhu nevstoupil statečný rytíř.

Výbuch jičínského zámku

Přesněji zchudlý kulhavý šlechtic a vdovec Ota Jindřich z Vartenberka. Ten s několika kumpány

Již neexistující brána do hornoměcholupského zámku v 70. letech

hrad Kumburk přepadl, nešťastnou dívku osvobodil a hned si ji – s jejím vřelým svolením – vzal za ženu. Pravda, majetek jeho nevěsty hrál pravděpodobně větší roli než její nešťastný osud. Nyní se již sestry dostaly do otevřeného boje. Silnější spojení, včetně nového krále Fridricha Falckého, však měla Salomena. A tak byl statečný Ota vzápětí uvězněn a za Eliškou Kateřinou, která se obrnila na zámku v Jičíně, dorazila 1. února 1620 komise, aby ji statků oficiálně zbavila. Formální jednání dopadlo až neočekávaně tragicky. Sezení gradovala, proti sebevědomé Elišce Kateřině se nakonec postavila i městská rada a komise vzápětí vnikla do jejího domu...

Více už historik Pavel Skála ze Zhoře: „Mezitím paní vešla také do svého pokoje s mušketyry, a ti všichni měli luntů rozžaté, jimžto podle napominání ustavičného k stálosti dodávala vína hojně. I měla buď v tom pokoji aneb blízko něho ve sklepě prachu několik centněů; že se tedy schylovalo již k večeru mezi 5. a 6. hodinou, a chtějíc jim dle obyčeje předešlého sama prach rozdávat, vešla s nimi do toho místa, a oni jako ožralí neměli žádného pozoru na sebe, ale jeden přes druhého dali se k sudu, z něhož sypala jim do klobouků prach, až naposledy kdosi z nich utrousil jiskru z luntů do toho prachu, takže v okamžení týž prach zňal se...“

Albrecht Jan Smiřický, někdejší vlastník Měcholup, stál za pražskou defenestrací

Vše náhle vzalo rychlý konec. Došlo k obrovskému výbuchu, který zabil všechny přítomné, včetně Elišky Kateřiny, jejího švagra, členů komise, mnoha přihlížejících lidí a zničil také většinu zámku. Celkem si vyžádal na čtyřicet obětí.

Krvavá dohra v Markvarticích

Důsledkem neštěstí Horní Měcholupy již právoplatně připadly Markétě Salomeně, tragický osud ale zúčastněné provázal dál. Markéta se ze statků dlouho neradovala. Jak už bylo řečeno, Smiřičtí stáli za českými stavby, šlechtična proto musela už roku 1620 rychle uprchnout ze země a o pozemky přišla. Její švagr Ota Jindřich z Vartenberka, který díky věznění unikl osudnému jičínskému výbuchu, se znovu oženil a žil v Markvarticích u České Kamenice. Musel však být špatným pánem, protože se proti jeho krutému chování roku 1625 zvedlo krvavé povstání místních protestantů, při němž „pán z Vartenberka a choť jeho schovávali se v pivováře, ale jsou nalezeni, ven vyvečeni a zde ukrutným způsobem na kusy rozsekáni.“ Dolní i Horní Měcholupy se po těchto dramatických, krvavých událostech a několika navazujících politických peripetiích nakonec dostaly do společného vlastnictví Karla z Lichtenštejna a jeho potomků.

Tragické osudy Smiřických umělecky zpracovalo už mnoho autorů, za všechny jmenujme alespoň některé: Fráňa Šrámek, Josef Svátek, Josef Jiří Kolár, Ladislav Stroupežnický nebo v době nedávné Oldřich Daněk.

Bitva u Štěrbohol

Tolik nešťastné osudy měcholupských vlastníků Zapských a Smiřických. Tyto nejstarší příběhy doplníme ještě třetím zastavením nad poněkud krvavou místní historií. V těsném sousedství Horních Měcholup totiž došlo k jedné z nejkrvavějších bitev naší historie. „Polní cestou znenáhla stoupající navštívíme Dolní Měcholupy, vesnici obkročmo při Kutnohorské silnici položenou a ovocným stromořadím s Horními Měcholupy spojenou. Obě osady bývaly zbožím pražských rodů patricijských, náležely po té na díly různým pánům a odňaty posléze při bělohorské konfiskaci jednak Smiřickým, jednak Zapským i pohlceny správou Lichtenštejnskou. Za našich dnů obojí Měcholupy jsou vlídnými rolnickými osadami v úrodné poloze mezi širými lány, v bitvě Štěrboholské při Schwerinově útoku na pravé křídlo Brownovo hojně krví zmrznými,“ čteme v historické publikaci Čechy (1903), jejíž podobu řídil Alois Jirásek. Autor textu zde zmiňuje největší krveprolití, které proběhlo v rámci tzv. sedmileté války na dohled Měcholup 6. května 1757.

Kdo není zbabělec, za mnou!

Bitva u Štěrbohol patří skutečně k nejhorším bitvám 18. století, během jediného dne padlo bezmála třicet tisíc vojáků. Střetla se zde pruská vojska vedená králem Fridrichem II. a rakouská pod velením švagra Marie Terezie, vévody Karla Lotrinského. Zemřeli zde i oba polní velitelé:

Hvězda Národního divadla, herečka Ottilie Sklenářová-Malá v roli nešťastné postavy Kateřiny Smiřické

rakouský polní maršál Maximilian Ulysses Browne podlehl zraněním po zásahu dělovou koulí a pruský polní maršál Kurt Christoph von Schwerin zemřel hrdinnou smrtí v poli. Došlo k ní tak, že při rozpadu morálky pruského mužstva král Fridrich vyčetl třiasedmadesátiletému maršálu Schwerinovi zbabělost jeho pluku. „V zoufalství nad tímto příkrým soudem královým sseď s koně a chopiv do ruky prapor, aby prchající svou pěchotu opět sebral a osobně ji proti granátníkům vedl. Ve vražděném boji padl zde staříček hrdina, trefen jsa pěti kulemi, což pěchotu jeho k nejlitějším vzdoru přimělo,“ popisuje skon velitele historik a spisovatel Josef Svátek.

Hrdinství maršála, jemuž bývá připisován poslední výkřik „Kdo není zbabělec, za mnou!“ později ocenil i císař Josef II., a ačkoliv šlo o nepřátelského velitele, nechal mu u Štěrbohol postavit pomník. Osobně, sám a inkognito se k pomníku roku 1889 zajel podívat i následník rakouského trůnu František Ferdinand d'Este. Ještě po desítkách let byly při stavbě okresní silnice nacházeny kostry zde pohřbených vojáků, některých i se zbraněmi.

Nebylo to poprvé ani naposledy, kdy Měcholupy a okolní vsi navštívily armádní pluky. V červnu 1608 se v Dubči sešla poselství císaře Rudolfa II. a jeho bratra Matyáše, aby zde řešila budoucnost monarchie (a převzetí moci Matyášem). Tehdy však zůstaly zbraně v klidu. O tomto vyjednávání v našem kraji se zmiňuje i další velký spisovatel Zikmund Winter v povídce Vojačka (1902). Při napoleonských válkách zde roku 1813 zase měli tábořit ruští vojáci. Ani tehdy naštěstí už nedošlo k zásadnějšímu krveprolití.

● Lukáš Berný, z knihy Toulky Prahou 15